

ՕՖԵԼՅԱ ԴԱԼԱՔՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Արեղյանի

անվան գրականության ինստիտուտի հայցորդ

ՀՏԴ 821.19.0

Վ.ՊԵՏՐՈՍՅԱՆԻ «ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐ ԿՅԱՆՔԻ ՆՈՎԵԼՆԵՐԻՑ» ՇԱՐՔԸ

Բանալի բառեր. Դիմանկար, նովել, շարք, փոքր արձակ, դիրքորոշում, հպարտություն:

Ключевые слова: портрет, история, серия, небольшая проза, позиция, гордость.

Key words: portret, novel, series, short fictional proses, position, pride.

Վ.Պետրոսյանի ստեղծագործությունների մեծ մասը նվիրված է երիտասարդության հոգեբանության բացահայտմանը (<<Քաղաքի կիսաբաց լուսամուտներ>>, <<Դեղատուն Անի>>, <<Ապրած և չապրած տարիներ>>, <<Մայրիկ, ես արդեն մեծացել եմ>> և այլն):

<<Դիմանկարներ կյանքի նովելներից>> շարքը զետեղված է <<Անավարտ դիմանկարներ>> գրքում: Իսկ ինչու՞ անավարտ. Հեղինակը համոզված է, որ <<Իսկական մարդու կենսագրությունը կիսատ շենքի է նման.չի ավարտվում երբեք, և անգամ մահը անկարող է այդ շենքը դադաղ դարձնելու: Իսկական մարդիկ չեն հասնում տանիքին, որովհետև նրանց տանիքը երկինքն է, որին անհնար է հասնել>>¹:

Այս և մյուս ստեղծագործությունների մեջ հեղինակի մտասևեռումների կենտրոնում Մարդն է: Նա յուրաքանչյուր կերպարի մեջ որոնում է Մարդուն: <<Ուզում եմ, որ մարդիկ իրենց ծախսեն այնպես, ինչպես արևն է իրեն ծախսում.չսպասեն հատուցման, լավ զգան հենց նրանով, միայն նրանով, որ սպառվում են ուրիշների համար: Ուզում եմ՝ աշխարհում երեք մլդ արև լինի>>², -ասել է հեղինակն իր հարցազրույցներից մեկում:

Այս շարքի որ նովելն էլ թերթենք, պարզ ուրվագծվում է հեղինակի դիրքորոշումը մարդու մասին: Դրանցից է <<Կինը, որին ես այլևս չհանդիպեցի>> նովելը: Կին, որը մի կողմ թողած կանացի ինքնասիրությունը, հպարտությունը շտապում է հիվանդ ամուսնուն օգնելու, որը ոչ վաղ անցյալում հեռացել և տաքուկ անկյուն էր գտել ուրիշ

¹ Վ.Պետրոսյան, Անավարտ դիմանկարներ, Եր., 1963, էջ 235:

² Գրական թերթ, 1963,14 հունիս:

կնոջ գրկում: Բայց այս հանգամանքը տեղիք չտվեց, որ Մարդը մեռնի կնոջ մեջ և << -Ամուսինս լքեց, երբ մեր առաջին և միակ երեխան՝ Մանվելիկը, վեց տարեկան էր>>³: Սակայն, եթե կա խիղճապա հետին պլան են մղվում հպարտությունը, անձնասիրությունը. << Գուցե և ոչ ոք չարդարացնի իմ արածը, բայց ես չեմ կարող նրան լքել, մանավանդ, երբ նա մենակ է>>⁴:

Բնորոշ օրինակ է <<Չորս անավարտ դիմանկար>>, նովելը, որտեղ համար 27 հիվանդասենյակի երեք <<հերոսները>>, հաշվի չառնելով, որ իրենք էլ հիվանդ են, օգնության կարիք ունեն, փորձում են օգնել 4-րդ հիվանդին, ում ողջ մարմինն այրվել էր, բացառությամբ <<խոտող>> աչքերի. <<Իսկ ես քնել չեմ կարողանում: Նախ՝ մտածում եմ հազար ու մի բանի մասին և հետո՝ գուցե պետք լինեմ Ուժեղին: -Տուր,- հանկարծ լսում եմ: Անմիջապես վեր եմ կենում: Ու հանկարծ մութի մեջ տեսնում եմ, որ վեր են կացել նաև Թույլն ու Բարին: Նրանց ձեռքին էլ ջրով լիքը բաժակ է, և նրանք էլ արդեն Ուժեղի անկողնու մոտ են >>⁵: Հեղինակը որսացել է կյանքի մի ակնթարթ. չորս անձանոթ մարդիկ հանդիպում են հիվանդանոցում՝ ամեն մեկն իր հոգսերով ու խնդիրներով: Բայց յուրաքանչյուրն իր հոգսը ի պահ տալով ժամանակին՝ ապրում է դիմացինի ցավով: Բոլոր մարդկանց մեջ էլ այս հակադրությունը՝ Ուժեղ, Թույլ, Բարի կա, և ժամանակի թելադրանքով դրանցից մեկը դրսևորվում է... <<Ի՞նչ սիրտ, եթե այն չի բաբախում մարդու համար>>, -բացականչում է << Վերջին գիշեր>>ի հերոսը և կյանքն այրում ուրիշների համար: Հեղինակի բոլոր հերոսներն ապրում են այս սկզբունքը որդեգրած:

<<Բարի լույս, Ջեկ, ինչպես անցավ գիշերը>> նովելն առաջին հայացքից թվում է, թե պատահաբար է հայտնվել այս շարքում: <<Գիշերը>> հենց այն թունելն է, խավարը, մութը, որի մեջ ապրում է Արսենը, իր նման ընկերները՝ Վիուլը, Թումը, որոնք կյանքը տեսնում են միայն <<ոսկե երիտասարդության>> պատուհանից: <<Եվ միթե պարտադիր է, որ աշխարհում բոլորն աշխատեն>>⁶: Այստեղ կարծես տեսնում ենք Շիրվանզադեի Միքայելին՝ ավելի թույլ գույներով կերտված: Ինչպես Միքայելն է այդ ճանապարհի կեսից սթափվում շնորհիվ Շուշանիկի, այստեղ էլ Մերին այն լույսն է դառնում, որ վառվում է Ջեկի կամ Արսենի ճանապարհին. <<-Արդեն հինգ շենք եմ կառուցել...կառուցել ենք,-նշում է Մերին: Հինգ շենք: Իսկ ես այս քաղաքում միայն ծնվել եմ,-մտածեց Արսենը:

³ Վ.Պետրոսյան, Անավարտ դիմանկարներ, Եր, 1963, էջ 8:

⁴ Նույն տեղում, էջ 12:

⁵ Վ.Պետրոսյան, Անավարտ դիմանկարներ, Եր, 1963 էջ 84:

⁶ Նույն տեղում, էջ 23:

Ուրիշ ոչինչ»⁷: Եվ հենց այդ պահից դրվում է նրա մղձավանջից դուրս գալու սկիզբը: Նրա մեջ էլ Մարդը չէր մեռել, թեկուզ դժվարությամբ, բայց կարողանում է ճշմարտություն ասել Մերիին: Մեծ հաշվով միայն Արսենը չէ մեղավոր, որ ձրիակեր է: <<Երջանիկ բան. հայրիկը համարյա երբեք ժամանակ չի ունենում>> կամ <<Բալիկ, կոֆեն բերեմ-ձայն է տալիս Արսենի մայրը⁸>>, երբ Արսենն այդ նույն ժամանակ անկողնում պառկած է: Ղ.Հայրապետյանը նշում է, որ Վ.Պետրոսյանը այս նովելում չի կարողացել պահպանել ազգայինը. <<Սակայն, ցավոք, պետք է ասել, որ այս պատմվածքում դոմինանտը մնացել է ձեր, իսկ բովանդակությունը ինչ-որ չափով կուլ է գնացել հեղինակի ձևապաշտական տենդենցին: Այս պատմվածքում հեղինակը շատ է նմանվում արտասահմանյան որոշ գրողների, որի հետևանքով էլ կորցնում է սեփական, ազգային դեմքը>>⁹:

Շարքում կարելի է նկատել մի փոքր հակադրություն. Շարքն ամբողջովին պարուրված է մարդասիրությամբ, ուրիշին օգնելու ձգտումներով, բայց <<Ճանապարհն հիշողություն չունի>> նովելում տեսնում ենք հակառակը. մարդն ինչ-որ բան անում է առաջին հերթին իր համար, որ ինքն իրեն լավ զգա. <<Օհան պապն անցնում է գյուղի <<կենտրոնական>> փողոցով ու ինչքան քար է տեսնում, հավաքում, դեն է գցում ճանապարհից: Եվ ահա մի օր փողոցով անցնող մի տղա որոշում է գումար տալ ծերունուն: Օհան պապը վերցնում է: <<Ես քարեր եմ հավաքում ճանապարհից և ուրախանում դրա համար. երևի այն տղան էլ ուրախացավ՝ ինձ փող տալով: Ոնց կոտրեի նրա ուրախությունը: Մարդը որևէ լավ բան անում է իր համար, և դա ուրախություն է բերում առաջին հերթին իրեն>>¹⁰:

Այս շարքը միայն Մարդու փնտրտուքով չէ, որ առանձնանում է. Այստեղ կա նաև կիսատ թողած սեր, կիսատ թողած պահ: Հերոսները հաճախ ապրում են հիշողությունների գրկում, անցյալի մեջ, որտեղ մի ժամանակ երջանիկ են եղել: Մի քանի նովելներ կարծես նույն պահին գրված լինեն. նույն ապրումները, բառերը, բնորոշումները: Տեսնում ենք տարիների հեռվից իրար նայող բաժանված զույգերի, որոնց արանքում անջրպետ է՝ հինգ կամ տասը կամ քսան տարվա տեսքով: Դրանցից է օրինակ՝ <<Ինչու ես կորցրի իմ սերը>> նովելը, որտեղ հերոսուհին ժամադրությունից ուշանում է քսան տարի: Հանգամանքների բերումով նա

⁷ Նույն տեղում, էջ 28:

⁸ Նույն տեղում, էջ 20:

⁹ Սովետական Հայաստան, 1963, 29, օգոստոս:

¹⁰ Վ.Պետրոսյան, Անավարտ դիմանկարներ, Եր, 1963, էջ 113:

հեռանում է երկրից՝ առանց որևէ մի երկտող թողնելու: Նա վերադառնում է, երբ հանիրավիմեղադրված հորն արդարացնում են: <<Համարյա քսան տարի անց՝եսնորից այստեղ եմ ու կանչում եմ քեզ: Հիշում ես մեր նստարանը, ես երեկ տեսա, դեռ այնտեղ է...>>¹¹: Գրեթե նույն պատկերն է <<Ուշացած երջանկություն>>, <<Եթե երկինքը կապույտ լիներ>>, <<Իսկ ես դեռ ջրում եմ քո ծաղիկները>>, <<Երրորդ հարկի ութերորդ պատուհանը>> նովելներում...Վերջին նովելում նույնպես տարիներ են անցել, բայց սերը մի՛տ մնացել է արթուն:

Այս շարքի գործող անձինք, բացառությամբ, մեկ երկուսի, երիտասարդներ են, ինչը շատ բնորոշ է հեղինակին: Վ. Պետրոսյանը փոքր կտավի վրա կարողանում է ներկայացնել մի ողջ կյանք՝գերծ մնալով ավելորդաբանություններից: Նրա խոսքը հագեցած է դիպուկ և ճշմարիտ պատկերավորման միջոցներով, ինչու չէ նաև կծու հեգնանքով, որը նրա ստեղծագործությունների աղն է: Ինչպես հեղինակն է ասել, եթե գրողն աշխարհին ասելու բան ունի, ունի սեփական տառապանքի կենսագրություն, ապա ասելիքի ձևը, ոճը գալիս է ինքնաբերական, առանց առանձնահատուկ ջանքերի: <<Վ. Պետրոսյանի արձակի առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ նա նովելի, պատմվածքի զարգացման, նրանց ֆաբուլայի մեջ ներմուծում է դատողական տարրեր, դնում է իր խոսքը, բայց այդ արվում է չափի զգացումով, մի հանգամանք, որ ավելի ներգործուն է դարձնում խոսքը>>¹²: Վ. Պետրոսյանը ընթերցողին գրավում է խոստուն վերնագրերով, որոնք ընթերցողին միանգամից իրենց <<ցանցն>> են գցում: <<Ահա և մի կարևոր մոմենտ,-գրում է Ղ.Հայրապետյանը,-ռիթմի խնդիրը: Այն արձակը, որը ներքին ռիթմ չունի, փայտե արձակ է: Վ. Պետրոսյանի գրեթե բոլոր նովելներն ու պատմվածքներն ընթերցողին գեղագիտական հաճույք են պատճառում իրենց ներքին երաժշտության ռիթմի խոր արտահայտմամբ: Պետրոսյանը բռնում է իր գրվածքների ռիթմը, որով և կենդանի շունչ, բանաստեղծականություն է հաղորդում նրանց>>¹³:

¹¹ Նույն տեղում, էջ 37:

¹² Սովետական Հայաստան, 1963, 29, օգոստոս:

¹³ Սովետական Հայաստան, 1963, 29, օգոստոս:

Օ. Դալաքյան

**Վ. Պետրոսյանի <<Դիմանկարներ կյանքի նովելներից>> շարքը
Ամփոփում**

Վ. Պետրոսյանը փոքր արձակի ճանաչված վարպետներից մեկն էր նորագույն շրջանի հայ գրականության մեջ: Նրա <<Դիմանկարներ կյանքի նովելներից>> շարքում դրսևորվում են հեղինակի աշխարհընկալման սկզբունքները, ինքնասիրության, արժանապատվության, սիրո, ընտանիքի ու բարոյականության վերաբերյալ պատկերացումները:

Օ. Далакян

**Из серии «Портреты из истории жизни» В. Петросяна
Резюме**

В. Петросян был одним из самых известных мастеров армянской литературы в современный период. Его серия «Портреты из истории жизни» подчеркивает то, как он воспринимал мир, его жизненные ценности, чувства собственного достоинства, любовь к семье, и, конечно же, нравственный аспект его жизни.

O. Dalakyan

**Portraits of life's novels by V. Petrosyan
Summary**

V. Petrosyan was one of the most famous masters in the modern period of Armenian literature. In one of his series called "Portraits of life's novels" are illustrated the author's world perception, the perception of self-esteem, dignity, love, family and morality.